

BAYBURT HALKEVİ: TEŞKİLAT VE FAALİYETLERİ*

Mehmet Korkud AYDIN**

Öz: Halkevleri, Cumhuriyetin ilanından sonra halka yeni düzen çalışmalarını anlatmak için kurulmuş kültür ve eğitim kurumlarıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu vazifenin, Atatürk'ün direktifi ile Türk Ocakları tarafından yürütülmesi düşünülmüş ancak Türk Ocaklarının geleneksel yapısı CHP ile Ocak arasında bir uyumsuzluğa sebep olmuştur. Türk Ocakları 1931'de tasfiye edilmiş ve 1932'de 14 il merkezinde Halkevleri kurulmuştur. Halkevleri süreç içinde memleketin hemen her yerinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Halkevleri dönemin şartları gereği CHP'ye bağlı faaliyet göstermiştir. Bahsi geçen yılların idari yapısı içinde Gümüşhane'nin bir ilçesi olan Bayburt'ta da 1935'de bir halkevi kurulmuştur. Bayburt Halkevi'ne bağlı olarak; Çerçi, Maden ve Masat Halkodaları faaliyet göstermiştir. Bayburt Halkevi faaliyetlerini ise şu kollar marifetiyle gerçekleştirmiştir: Dil ve Edebiyat Kolu, Ar Kolu, Gösterit Kolu, Spor Kolu, Sosyal Yardım Kolu, Kitapsaray ve Yayın Kolu. Demokrat Parti'nin kurulmasının ardından Halkevlerinin yapısı ve işleyişi tartışma konusu olmuştur. Halkevleri, Demokrat Parti iktidarı tarafından 1952'de kapatılmıştır. Bayburt Halkevi de aynı tarihte faaliyetlerine son vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Bayburt, Halkevi, Halkodaları, Cumhuriyet Halk Partisi, Kültür.

BAYBURT COMMUNITY CENTER: ORGANIZATION AND ITS ACTIVITIES

Abstract: Community Centers were cultural and educational institutions. It was established after the proclamation of the Republic to explain the new order to the public. In the first years of the Republic, this duty was given to the Turkish Hearths upon Atatürk's

* Bu makale, Mayıs 2014'te Bayburt'ta gerçekleştirilen Tarihi ve Kültürü ile 19. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası Sempozyumu'nda sunulan; "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bayburt'un Önemli Bir Kültür Kurumu Olan Bayburt Halkevleri: Kuruluşu, Teşkilatları ve Faaliyetleri" isimli bildirinin düzenlenmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

** Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, A.İ.İ.T Bölümü, korkudaydin@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1645-7825.

instruction. However, due to the Turkish Hearths' traditional structure, there were incompatibilities between the Republican People's Party and the association organizations. Turkish Hearths were liquidated in 1931 and Community Centers were established in 14 cities in 1932. In this process, community centers started to operate in almost every part of the country. Community Centers operated under RPP due to the conditions of the period. Within the aforementioned years' administrative structure, a community center was established in Bayburt, a district of Gumushane, in 1935. Affiliated with the Bayburt Community Center, Cerci, Maden, and Masat Community Rooms were operated. Bayburt Community Center carried out its activities through the following branches: Language and Literature Branch, Art Branch, Stage Branch, Sports Branch, Social Assistance Branch, Library, and Publication Branch. Community Centers were closed in 1952 by the Democratic Party government. Bayburt Community Center ceased its activities on the same date.

Keywords: Bayburt, Community Center, Community Rooms, Republican People's Party, Culture.

Giriş

Cumhuriyetin ilanından sonra devlet adamları ülkenin içinde bulunduğu zor şartları düzeltmek ve tam bağımsız bir ülke inşa edebilmek için her alanda köklü ve disiplinli bir şekilde yeni düzen çalışmalarına başlamışlardı. Ancak bu yeni düzen çalışmalarının halk tarafından kavranabilmesi çok kolay olmamıştır. Özellikle, cumhuriyetin ilk on yılı içerisinde yaşanan toplumsal huzursuzluklar bu durumun en önemli göstergeleridir.

Atatürk'ün yönlendirmesi ile 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, teşkilatlarına kısa süre içinde eskiye özlem duyan bazı grupların sızmaları nedeniyle çok uzun ömürlü olmamıştır. Zira bu süreç içinde Menemen Hadisesi yaşanmıştır. Bu durum ise Cumhuriyet kurumunun halk tarafından henüz yeteri kadar idrak edilmediğini ve yıkıcı faaliyetlerle karşı karşıya kalabileceğini göstermiştir.¹ Ayrıca, 1929 yılında patlak veren ve tüm dünyayı etkileyen ekonomik kriz de Cumhuriyet idaresinin gerçekleştirmeyi planladığı yeni düzen çalışmalarını sekteye uğrattığı söylenebilir.²

Atatürk gerek ideolojik gerekse ekonomik alanda ortaya çıkan huzursuzlukları giderebilmek için 1930'dan sonra çıktığı yurt gezilerinde, meseleyi

¹ Necdet Aysal, "Yönelimsel Alanda Değişimler ve Devrim Hareketlerine Karşı Gerici Tepkiler "Serbest Cumhuriyet Fırkası- Menemen Olayı.", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 44, Yıl: 2009, s.s. 581-625, s. 599 vd.

² Eyüp Öz, "1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin Türkiye'ye Sosyo- Ekonomik ve Siyasal Yansımaları.", Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2/2, Yıl: 2019, s.s. 259-281, s. 263.

yerinde görüp değerlendirmek ve halkı aydınlatmak imkânını bulmuştur. Atatürk'ün bu yıllarda gerçekleştirdiği yurt gezileri sonrasında elde ettiği izlenim ise cumhuriyet idaresinin yeni bir ekonomi politikasını benimsenmesinin ve devletçi anlayışın yaşama geçirilmesinin gerekliliği olmuştur.³ İşte bu düşünce, milletin cumhuriyet değerlerini ve yeni düzen çalışmalarını benimsemesine katkıda bulunacak olan Halkevlerinin kurulmasını sağlamıştır. Ancak, Halkevleri fikrinin tek başına, 1930'lu yılların bir sonucu olduğu söylemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Zira Halkevleri, II. Meşrutiyet döneminde kurulmuş olan Türk Ocaklarının yapısı üzerine inşa edilmiş bir kurumdur.⁴ Bu sebeple, Halkevlerinin kuruluş süreci ve yapısı hakkında bilgi sahibi olabilmek için Türk Ocakları'ndan bahsetmek yerinde olacaktır.

Osmanlı Devleti'nin ayrılıkçı hareketlerle parçalandığı XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. Yüzyılın başlarında, Osmanlı aydını yüzünü Türk Tarihine ve Türk kültürüne döndürecektir. Nitekim süreç içinde gayrimüslim tebaanın Osmanlı Devleti'nden kopacağı anlaşılmış ve İslamcılık politikasının da ihtiyaca cevap vermediği düşünülmüştür. Bu notadan sonra devletin bakiyesi olarak geriye sadece aslı unsur olan Türk zümresi ve muhitinin kalacağına anlaşılmış üzerine aydın kadro; Türkçülük cereyanını devleti kurtaracak bir siyaset olarak düşünmeye başlamıştır.⁵

Türk Milliyetçiliği hareketi, II. Meşrutiyet döneminde kurulan dernekler vasıtasıyla gücünü artırmıştır. Bu dönemde kurulan Türkçü dernekler ise; Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti, Türk Bilgi Derneği, Türk Gücü Derneği ve Türk Ocağı'dır. Bu dernekler arasında en uzun ömürlü ve etkili olanı; 3 Temmuz 1911 tarihinde faaliyetlerine başlayan Türk Ocağı'dır.⁶ Türk Ocakları, İttihat ve Terakki Fırkası'nın siyasete hakim olduğu bir dönemde faaliyetlerine başlamış, İttihat ve Terakki üzerinde etkili olmuş; fakat Fırkanın hâkimiyetine girmemiştir. Türk Ocağı bu dönemde bir partinin hakimiyetine girmek yerine, kurulan parti ve kuruluşlardan kendisine ideolojik olarak yakın bulduklarıyla iş birliği içine girmiş ve böylece

³Zeki Ankan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi Atatürk Yolu VI/23, .s.262

⁴Hamit Pehlivanlı, "Kırıkkale Halkevi(1942-1951)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi XXIV/70(Mart-2008), Ankara 2008, s.127

⁵Yavuz Çiller, "Modern Milliyetçilik Kuramları Açısından 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fikir Akımları", Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 10 Sayı:2, Yıl: 2015, s.s. 45-65, s. 51 vd.

⁶Mustafa Arıkan, Ahmet Deniz, "Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlakinin Tasfiyesi", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 15, Güz 2004, s.402

siyaset üstü bir kurum haline gelmiştir.⁷ Takip ettiği bu siyasî tutum cumhuriyetin ilanından sonrada faaliyetlerini sürdürmesini sağlamıştır. Atatürk de Türk Ocağı'na ilgi ve desteğini esirgememiş, Cumhuriyetin ilk yıllarında çağdaşlık ülküsünü millete Türk Ocağı vasıtasıyla yaymayı amaçlamıştır.⁸ Bu doğrultuda Türk Ocakları'nın CHP'ye bağlanması düşünülmüş, CHP'nin 1927 yılındaki Büyük Kongresi'nde kabul edilen parti tüzüğü'nün 40.maddesiyle de Türk Ocakları, partinin bir kuruluşu haline getirilmiştir.⁹ Atatürk'ün ilgisine mazhar olan Türk Ocakları da politikalarında bu yönde bir takım değişikliklere gitmiştir. Kuruluşunda tüm Türklerin harsî birliğini amaç edindiğini ifade eden Ocak; 1927 yılında yaptığı tüzük değişikliğinde faaliyet alanını; -Türkiye Cumhuriyeti'nin takip ettiği genel siyasete uygun olarak- "Türk Ocaklarının bütün faaliyetleri, Türkiye Cumhuriyeti ile sınırlıdır" şeklinde ifade etmiştir. Böylece, Türk Ocağı, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir kültür şubesine dönüşmüştür. Atatürk'ün 5 Şubat 1931'de Hâkimiyet-i Millîye gazetesinde çıkan demecinde bu durum şöyle ifade edilmektedir¹⁰:

"Türk Ocakları, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür şubesidir. Parti, millete eğitimlik yapacak; ilim, iktisat, siyaset ve güzel sanatlar gibi bütün kültür sahalarında vatandaşları yetiştirmek için öncülük edecektir. Ocaklar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin programını vatandaşa açıklamakla gerçek görevlerini yapmış, ideallerine en büyük hizmeti yerine getirmiş olurlar. Yasanızın üçüncü maddesinde bu yön açıkça belirtilmiştir. Bu yol üzerine yapılması gereken milleti uyumlu olarak beraber yürütmekten ibarettir"

Türk Ocaklarının kendine has yapısı, Ocak'ın CHP'nin kültür kolu olarak faaliyet göstermesini imkânsız kılmıştır. Ayrıca, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasına sebep olan karışıklıklar, Türk Ocaklarının halka CHP programını da yeteri kadar anlatamadığını göstermiştir. Nitekim bu durum; CHP'nin ve Mustafa Kemal'in Türk Ocaklarına bakışını değiştirmiştir. Atatürk'ün Denizli'yi ziyaretinde Ocak üyelerine karşı takındığı tutum, Ocakların gözden düştüğünün bir ispatıdır. Vasıtasızlıktan köylere gidemeyip halkla temas kuramadıklarından şikâyet eden bir üyeye Atatürk

⁷Pehlivanlı, agm., s.127; Tahir Kodal, "Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 52, Yıl: 2014, s.s. 295- 314, s.302 vd.

⁸M. Arıkan,A. Deniz, agm.,s.406

⁹Yaşar Özüçetin, "Kırşehir Halkevi ve Faaliyetleri", Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 6,Sayı 11,Bahar 2010 s.114.

¹⁰Hakimiyeti Millîye Gazetesi, 5 Şubat 1931;Yine, Atatürk'ün Aydın Türk Ocağı'ndaki Konuşması için bkz.;Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (Bugünkü Dille), (Haz: Ali Sevim, İzzet Öztoprak, M. Akif Tural) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara 2006, s. 780

kızarak, şeyhlerin ve müritlerin otomobil masraflarını düşünmeden köylere kadar gittiklerini söylemiştir.¹¹ Yine, burada yaptığı konuşmada Türk Ocalarının asıl görevinin CHP programını halka izah olduğunu söylemiştir. Türk Ocaklarına karşı oluşan bu memnuniyetsizlik sonucunda CHP, halka ulaşmak için farklı bir teşkilat kurma hazırlıklarına girişmiştir. 1931 yılında basında Halkevlerinin kurulacağı haberlerinin çıkmaya başlamasıyla artık Türk Ocaklarının kapatılmasına kesin gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Bu gelişmelerden sonra Atatürk'ün, 25 Mart 1931 tarihli gazetelerde şu açıklaması yer almıştır:¹²

“Kuruluş tarihinden beri bilimsel alanda halkçılık ve milliyetçilik fikirlerini yaymak için bağlılıkla inançla çalışan ve bu yolda memnunluk verici görevlerini yapmış olan Türk Ocakları'nın, aynı kuralları siyasal ve uygulama alanında gerçekleştiren partimle tam anlamıyla tek vücut olarak çalışmalarını uygun gördüm. Bu kararım ise, milli kurtuluş konusunda güvenin göstergesidir. Aynı cinsten olan güçler ortak amaç yolunda birleşmelidir.” Bu beyanat, Türk Ocaklarının kapatılmasının ilk kez kesin bir dille ifadesidir.¹³ Mustafa Kemal'in bu beyanatından kısa bir süre sonra da Türk Ocakları Olağanüstü Kongresi toplanmış ve 10 Nisan 1931 tarihinde Türk Ocaklarının tasfiyesine ve varlıklarının CHP'ye devrine karar verilmiştir.¹⁴

Türk Ocaklarının tasfiyesinden sonra kurulacak yapı için de çalışmalar başlamıştır. Bu noktada Ocakların yerini alacak yapı ise “Halkevleri”dir. “Halkevleri” ismi 1931 yılından itibaren basın tarafından zikredilmeye başlanmış olsa da yeni bir terim değildir. İstanbul Türk Ocağı'nın 10 Ekim 1925 tarihinde yapılan kongresinde idare heyetine sunulan bir raporda, Türk Ocakları'nın bir kulüpten çok Halkevleri olması düşüncesi savunulmuştur.¹⁵ Böylece ilk kez bu tarihte Halkevleri ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Türk Ocakları kapandıktan sonra açılacak teşkilatın ismi konulmuş olsa da nasıl teşkilatlanacağı başlangıçta pek belirgin değildir. Halkevlerinin teşkilatlanmasının nasıl olacağını konusunda CHP'ye yol gösteren; Vildan Aşir Savaşır olmuştur. Avrupa'da öğrenim görmüş olan Savaşır, katıldığı bir konferansta Çekoslovakya'daki Sokol adlı kuruluşları anlatmış, Türkiye'de de “Halkevleri” ya da “Halkınevleri” adıyla benzer bir örgütlenmeye gidilebileceğini söylemiştir. Bu konuşmanın ardından

¹¹ Kodal, agm, s. 308

¹²Hakimiyeti Millîye Gazetesi 25 Mart 1931, Vakit Gazetesi 25 Mart 1931, Cumhuriyet Gazetesi 25 Mart 1931, Milliyet Gazetesi 25 Mart 1931

¹³M. Arıkan, A. Deniz, agm, s. 411

¹⁴Özüçetin agm., s.115

¹⁵Z. Arıkan agm., s.264

Atatürk, Savaşır'ı arayarak tebrik etmiştir.¹⁶ Bu süreçte Milli Eğitim Bakanlığına getirilen Dr. Reşit Galip ise Halkevlerini kurmayı üstlenmiştir.¹⁷ Hazırlıkların tamamlanmasından sonra, 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevleri açılmış ve ilk olarak 14 il merkezinde faaliyetlerine başlamıştır. Bu şubeler şunlardır; Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul-Eminönü, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun'dur. Hazırlıklarını tamamlayamayan yerlerde de 24 Haziran 1932 tarihinde tören düzenlenerek; Antalya, Bilecik, Edirne, Gaziantep, Giresun, Silifke, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Kütahya, Ordu, Rize, Sinop, Şebinkarahisar, Tekirdağ, Trabzon, Van, Yozgat ve Zonguldak'ta da Halkevleri açılmıştır.¹⁸

1.Halkevlerinin Şubelerive Faaliyetleri

İnkılap ve sosyal ilerleme hamlelerini ayakta tutmak, geliştirmek gayesiyle kurulan Halkevleri; çalışma alanlarını, vatandaşların eğilimlerini dikkate alarak, Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu, Güzel Sanatlar Kolu, Temsil Kolu, Spor Kolu, İhtimai Yardım Kolu, Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolu, Kütüphane ve Neşriyat Kolu, Köycüler Kolu, Müze ve Sergi Kolu olmak üzere 9 şubeye ayırmıştır.¹⁹ Müze ve Sergi Kolu, Tarih çalışmalarının Dil Tarih ve Edebiyat Kolundan ayrılmasından sonra Müze ve Tarih Kolu olarak faaliyet göstermiştir.²⁰ Bu kolların faaliyetlerine değinecek olursak;

1.1.Dil ve Edebiyat Kolları: Bu Kolların en önemli faaliyeti; konferans ve törenler düzenlemektir. Halkevlerinin ilk açıldığı dönemlerde bu faaliyetlerde sadece halkevi başkanları ve yöneticileri görev almışsa da zamanla konferanslar gibi konferansçılarında sayısı artmış, halkevleri her bilgili vatandaşın konuştuğu bir kürsü halini almıştır. Buldukları yerde Türk Dil Kurumunun doğal bir üyesi olarak faaliyet gösteren Dil ve Edebiyat Kolları, güzel ve öz Türkçenin yayılmasında, sevilip benimsenmesinde önemli bir görev üstlenmiştir. Bu görevin bir sonucu olarak da halkevi dergileri doğmuştur.²¹

¹⁶ Anıl Çeçen, Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri, Gündoğan Yayınları, İstanbul 1990, s.92

¹⁷Z. Arıkan agm., s.267,268

¹⁸CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942,Ankara 1942 s.3; Nurcan Toksoy, Halkevleri-Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak-, Orion Yayınevi, Ankara 2007, s.42

¹⁹Nurcan Toksoy, age., 50 vd.; Mesut Aydın, M. Korkud Aydın, Türk İnkılabı Tarihi, Canteğin Matbaası Ankara 2011, s. 345; Yavuz Haykır, "Elazığ (Elaziz) Halkevi Yayınları ve Altan Dergisi", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı: 171, Yıl: 2007, s. 122

²⁰CHP Halkevleri ve Halkodaları, s.16

²¹CHP Halkevleri ve Halkodaları, s.4

1.2.Güzel Sanatlar Kolları: Bu şubeler, kitlelerin terbiye ve yükselmesinde Güzel Sanatların birinci planda geldiği düşüncesiyle açılmıştır. Ressamların memleket turnelerine çıkarılması, resim sergilerinin açılması, halkevlerinde resim atölyelerinin kurulması, mükâfatlı sergilerin tertip edilmesi ve hemen hemen her halkevinde yılda bir defa fotoğraf sergilerinin açılmasının teşvik edilmesi bu kolların başlıca faaliyetlerindedir. Güzel Sanatlar kolları musiki alanında da faaliyetlerde bulunmuştur. Halk sazları ile birlikte Batı'ya ait enstrümanlar, memleketin en uzak köşelerine kadar bu kolların marifetiyle yayılmıştır. Bu kolların musiki alanındaki faaliyetleri sayesinde memleketin en ücra köşelerinde bile toplantı açılışları ve bayram kutlamaları, halkevi bando ve orkestralarının dinletileri eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Güzel Sanatlar Kolları, halkoyunlarının köylerden alınıp şehirlere getirilmesi, tanıtılması ve öğretilmesinde de etkili olmuştur.²²

1.3.Temsil Kolları: Halkevlerinin, tiyatro, kukla, Karagöz ve Orta oyunu gibi etkinlikleri memleketin her köşesine ulaştırmasını sağlayan şubesi Temsil Kollarıdır. Bu kolun amacı tiyatro- temsil zevkini kendi muhitlerinde yaymaktır.²³ Bu kollar marifetiyle hayatında bir kez bile tiyatro temsili izlememiş vatandaşların bu gösterilerle tanışması hatta bu gösterilerde yer alması sağlanmıştır. Yine bu şube marifetiyle sinema gösterimlerinin de Anadolu'nun her köşesine ulaştırıldığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte halkevlerinin fiziki yetersizlikleri bu şubenin faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir.

1.4-Spor Kolları: Spor ve beden terbiyesi işi; Türkiye Cumhuriyeti'nin milli kültür davasının bir kolu olarak da kabul edilmiştir. CHP, bu fikrin bütün yurt gençliğini içine alan bir teşkilata bağlanmasını faydalı gördüğü için beden terbiyesi işini Beden Terbiyesi Kanunu ile devletleştirmiş ve bu doğrultuda kurulan Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü ile iş birliği yapma kararı almıştır. CHP bu kararını Halkevlerinin spor kolları marifetiyle uygulamıştır. Halkevlerinin Spor Kollarının amacı, Beden Terbiyesine dair ilmi, teknik usulleri halka öğretmek, yaymak ve halkı sporun şuurlu disiplinine alıştırmaktır. Bu şubeyi kuran fikre göre, milli sporlarımız, danslarımız ön planda tutularak unutulmuş olanlar diriltilmeli ve yaşamakta olanlar da yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca, vücudun gelişmesinde, ahlak ve karakterin şekillenmesinde, vatan ve millet duygularının güçlenmesinde, fedakârlık, kahramanlık gibi hislerin uyandırılmasında spor bir vasıta olarak kullanılmalıdır. Bu kolların başlıca faaliyetleri ise şunlardır;

²²CHP Halkevleri ve Halkodaları, s.5

²³ Kenan Olgun, Türkiye'de Halkevleri Gerçeği- Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılda Halkevleri-, İKSAD Publishing House, Ankara 2019, s. 71

Güreş, Atlı Cirit, Boks, Eskrim, Su Sporları, Dağcılık, Kayak, Bisiklet, Spor Gezileri, Ziyaretler, Müsabakalar, Atletizm, Voleybol, Basketbol, Tenis, Gülle Atma vb. spor dallarıdır.²⁴

1.5.Sosyal Yardım Kolları: Bu kolların vazifesi; halkevinin bulunduğu bölgede gerçek anlamda yardıma muhtaç, kimsesiz kadınlar, çocuklar, dul-lar, düşmüş ihtiyarlar ve hastalar gibi vatandaşlara yardım edilmesini sağ-lamak, muhitte şefkat ve yardım duygularını uyandırmaktır.²⁵

1.6.Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolları: Öğretme ve okutma, vatan-daşı eğitime, halkevi teşkilatlanmasının temel amacıdır. Bu amacın gerçek-leştirilmesinde Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubeleri görevlidir. Türkçe okuyup yazma kursları, fizik, kimya ve elektrik gibi ilimlerin uygulamalı kursları, meslek kursları ve küçük sanatlara ait kurslar, güzel sanatlar kurs-ları, yabancı dil kursları, derslerinde başarısız olan öğrenciler için açılan kurslar bu şubenin sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir.²⁶

1.7.Kütüphane ve Neşriyat Kolları: Yayın faaliyetlerini Dil ve Edebiyat şubesiyle ortaklaşa gerçekleştiren bu şubenin asıl amacı, kütüphanelerin tanzimi ile kitapların muhafaza edilmesi, kitap sayısının artırılması ve halka ulaştırılmasının sağlanmasıdır. Bu kolların bünyesinde uygun odalar ve seyyar kütüphaneler kurulmuştur. Halkevleri, kendi muhitlerinde bir kütüphane bulunsa dahi kendi kütüphanelerini açmak zorunda tutulmuşlar-dır. Bu sebeple buldukları yerde halk kütüphanesi görevini üstlenmişler-dir.²⁷ Bununla birlikte halkevleri, kendi binalarındaki okuma odalarından ve salonlarından ayrı olarak, Halkevine uzak muhitlerde, cezaevlerinde ve köylerde de okuma odaları açmışlardır. Bu yolla okuma vasıtaları halkev-leriyle sınırlı kalmamış, evlere gelme imkanı bulamayan vatandaşların aya-ğına götürülmüştür. Okuma odası olmayan köylere de seyyar kütüphaneler götürülmüştür.²⁸

1.8.Köycülük Kolları: Bu kolların amacı, yakınlarında bulunan köylere geziler düzenleyerek alanında uzmanlaşmış doktor, öğretmen, ziraat mü-hendisi, veteriner, dişiçi vb. kimselerle köylüyü buluşturmak, köylünün so-runlarıyla ilgilenip çözüm yollarını öğretmek, köylerin modern planlarla yapılandırılmasına ve imarına yardımcı olmaktır. Bununla birlikte bu şube marifetiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu kalkınma

²⁴CHP Halkevleri ve Halkodaları,s.6-7

²⁵CHP Halkevleri ve Halkodaları,s.8

²⁶CHP Halkevleri ve Halkodaları,s.9

²⁷ Muzaffer Erol, "Halkevi Kütüphaneleri", Türk Kütüphaneciliği, Cilt: 14 Sayı, Yıl: 2000, s.s. 472-479, s. 474.

²⁸CHP Halkevleri ve Halkodaları,s.14

hamleleri, kültür, sanat, sağlık, eğitim ve benzeri alanlardaki yenilikçi faaliyetleri köylüye ulaştırılmak istenmiştir.²⁹

1.9.Tarih ve Müze Kolları: Bu kolların amacı, muhitlerinin tarihlerini aydınlatacak araştırmalar yapmak, Milli Tarih için faydalı yayınlar oluşturmak, tarihi eser ve kalıntıları muhafaza etmek ve halk arasında yaşayan masal, türkü, adet, halk sanatı ve benzeri halk ürünlerini araştırıp bunların yaygınlaştırılmalarını sağlamaktır.³⁰

Halkevleri ile ilgili bu genel bilgi ve girişten sonra Bayburt'ta önemli bir kültür kurumu olan Bayburt Halkevi'nin kuruluşu, teşkilatı ve faaliyetleri ile ilgili bilgilere geçebiliriz.

2.Bayburt Halkevi

2.1.Halkevinin Açılışı

Cumhuriyetin ilk yıllarında Bayburt'ta yeni düzen çalışmalarını halka anlatmakla görevli olan kurum Türk Ocağıdır. Bayburt Türk Ocağı, Türk Ocakları Olağanüstü Kongresinin 10 Nisan 1931 tarihli kararıyla birlikte kapatılmış, 2 baraka ve 7 baraka arsasından oluşan taşınmazları CHP idaresine devredilmiştir.³¹ Halkevlerinin kurulmasının ardından, söz konusu dönemin idari yapısı içerisinde Gümüşhane ilinin bir ilçesi olan Bayburt'ta da bir Halkevi açılmıştır. Bayburt Halkevinin açılış tarihini gösteren herhangi bir belgeye tesadüf edilememiştir. Dolayısıyla, açılış tarihi ile bilgileri, Halkevleri tarafından çıkartılan resmî yayınlardan takip etmek gerekmiş ve Halkevlerinin Faaliyet Raporlarına bakılmıştır. Halkevlerinin önceki yıllara ait faaliyetlerini içeren 1933 ve 1934 senesi Faaliyet Raporları Hülasasında Bayburt Halkevi ile ilgili bir bilgiye tesadüf edilmemiş; ancak 1935 senesi Faaliyet Raporları Hülasasında Bayburt Halkevi faaliyetlerine yer verilmiştir. Bu bilgilerden hareketle Bayburt Halkevinin bu yıl içerisinde faaliyete geçtiğini ifade etmek mümkündür. Ayrıca basında çıkan haberlerde, 22 Şubat 1935 tarihinde 22 halkevinin faaliyete geçtiği bilgisi yer almaktadır.³² 22 Şubat 1935'te açılmış olan halkevleri ise Akçakoca, Alaşehir, Ayvalık, Bartın, Beşiktaş, Beyoğlu, Burdur, Dinar, Edremit, Gerede, Göynük, İnegöl, Kadıköy, Kandıra, Merzifon, Mudurnu, Simav, Söke, Şehremini, Şişli, Tire, Üsküdar halkevleridir.³³ Bayburt Halkevi'nin kuruluşuna dair basın kaynaklarında da kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

²⁹CHP Halkevleri ve Halkodaları,s.14 vd.

³⁰CHP Halkevleri ve Halkodaları,s.16

³¹BCA, 490.01.65.247.2,Belge 2

³²Ulus Gazetesi, 21 Şubat 1935; Zafer gazetesi, 23 Şubat 1935

³³Nurcan Toksoy, age., s.43

Bayburt Halkevi, başlangıçta faaliyet gösterebileceği bir binaya sahip değildir. Buna rağmen kuruluşundan tasfiyesine kadar faaliyetlerini maddi ve manevi tüm zorluklara rağmen sürdürmeyi başarmıştır. Bunda şüphesiz en büyük pay, Halkevine sahip çıkan Bayburt halkındır. Bayburt halkı, 1937 yılında başlayan halkevi inşaatının tamamlanabilmesi için 15 bin liralık yardımda bulunmuştur.³⁴ Bayburt Halkevinin inşaatı hususunda, bölgeye Üçüncü Ordu Umum Müfettişi olarak atanmış bulunan Tahsin Uzer³⁵'in de önemli çalışmaları olmuştur. Tahsin Uzer, 14 Mayıs 1936 tarihinde başbakanlığa yolladığı raporunda, Bayburt Halkevi binası için Çoruh kenarında bir arsa ayrıldığını söyleyerek, CHP ile Bayburt halkının da inşaat malzemeleri için yardımda bulunacaklarını belirtmiştir. Ayrıca Uzer, Bayburt Halkevi inşaatı için Başbakanlık makamının ayırdığı ödeneğin gönderilmesini talep etmiştir.³⁶ Bu tarihten kısa bir süre sonra Doğu illerinde halkevlerinin inşa edilmesi için çalışmalara başlayan İçişleri Bakanlığı, Tahsin Bey'in bu yöndeki raporuna istinaden, Bayburt Halkevi için on bin liralık bir tahsisat ayırmıştır.³⁷

Halkevinin açılması noktasında Bayburt ilinde var olan büyük ilgi, CHP idarecilerinin de dikkatini çekmiştir. Giresun Mebusu Naif Atıf Kansu, 19 Şubat 1940 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine yolladığı telgrafta, Bayburt'un bölgedeki kazalar içerisinde halkevlerini yaşatabilecek yegâne memleket olduğunu söylemiştir. Kansu'ya göre, Bayburt; hem nüfuzlu hem varlıklı hem de halkevlerine ihtiyaç duyan bir muhittir.³⁸

2.2. Bayburt Halkevi İdarecileri

Bayburt Halkevinin idarecileri ile ilgili olarak Cumhuriyet Arşivi'nde çok az sayıda belge bulunmaktadır. Bu belgelere göre 1937 tarihinde Bayburt Halkevi başkanı olarak geçen isim; 1879 doğumlu Tevfik Bölen'dir. Ortaokul mezunu olan Tevfik Bölen, ticaret ve ziraat ile uğraşmıştır. CHP'nin kuruluşundan itibaren parti üyesi olan Bölen, I. Dünya Savaşı'nda Bayburt sınırında askerliğini yapmış ve Milli Mücadele döneminde de orduya maddi ve bedeni yardımda bulunmuştur.³⁹

³⁴BCA, 490.1.998.855.2, Belge 20

³⁵Tahsin Uzer hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Mustafa Şahin, Cemile Şahin, "Osmanlı'nın Son Döneminde Partizanlık ve İç Çekişmeler Sebebiyle Azledilen Tahsin (Uzer) Bey'in, İşgal Öncesi, 20 Günlük İzmir Valiliği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD)*, X/22, (2011/Bahar), s.3345.

³⁶Cemil Koçak, *Tarihinin Eleği*, Timaş Yay., İstanbul, 2012, s. 16.

³⁷BCA, 30.10.0.0.79, Belge 6.

³⁸BCA, 490.1.998.855.2, Belge 17.

³⁹BCA, 490.01.939.646.1, Belge 32

1939 tarihinde ise Bayburt Halkevi başkanı olarak geçen isim; 1907 doğumlu Haşim Köklü'dür. Noter olan Haşim Köklü, ortaokul mezunudur. Bayburt Halkevinin son başkanı ise Ramiz Sağkan'dır. Sağkan'ın, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan yazışmalarından, halkevi başkanlığına 1950 yılında geldiği anlaşılmaktadır. Ramiz Sağkan'ın kimliğiyle ilgili ise herhangi bir bilgi mevcut değildir.

2.3. Bayburt İlçesinde Faaliyet Gösteren Halk Odaları

Halkevleri il ve ilçe merkezlerinde faaliyet gösterirken, bucaklarda ve köylerde de Halkodaları açılmıştır. Bayburt ilçesinde bu yıllarda faaliyet gösterdiği bilinen halkodaları ise şunlardır:

2.3.1. Maden Halkodası: Maden Halkodasının 1947 tarihindeki başkanı Fahri Güzel'dir. Açıldığı yıl bilinmemekle birlikte halkodası inşaatı, 1945 tarihinde bitirilmiştir. Halkodasının binası köy malı olarak inşa edilmiş olup CHP'ye ait değildir. 3 oda ve 1 salondan oluşmaktadır. Yaklaşık 40 kişilik bir kapasitesi vardır. Altyapısının yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Kitaplığında sadece 12 kitabı bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli etkinliklerde kullanılmak üzere lazım olan spor aletleri, gramofon ve çalgı aletleri ile masa-sıra ve sandalye gibi temel mobilyaları ise bulunmamaktadır.⁴⁰

2.3.2. Çerçi Köyü Halkodası: Hart Bucağına Bağlı Çerçi Köyü Halkodasının 1947 tarihindeki başkanı, aynı zamanda köy muhtarı da olan Zihni Özkan'dır. Halkodası binası 1922 yılında inşa edilmiş ve halkodasından önce okul olarak hizmet vermiştir. Kagir yapıdaki bina CHP'ye ait değildir. Köy malıdır. Kitaplığında 82 kitap bulunan Çerçi Köyü Halkodası'nın da alt yapısının yetersiz olduğu görülmektedir. Radyo, çalgı aleti, gramofon ve spor aleti bulunmamaktadır.⁴¹

Bu iki halkodasından başka, 1945 yılında Balahor Köyüne bir halkodası açılmasının planlandığı ancak aynı yıl bundan vazgeçilerek Masat Köyü'ne açıldığı anlaşılmaktadır.⁴²

2.4. Bayburt Halkevi Bütçesi

Bayburt Halkevi'nin açılışının ardından halkevi binasının inşaatının gerçekleştirilmesi için CHP Genel Sekreterliği'nden Bayburt'a 40.000 lira civarı bir para gönderildiği bilinmektedir. Bu paranın yanı sıra halktan da 15.000 lira civarında bir yardım toplanmıştır.⁴³ Ayrıca, Bayburt Halkevi bütçesine dair Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan diğer belgelere göre 1939-1941 yılları arasında Bayburt Halkevi'ne ayrılan toplam tahsisat

⁴⁰BCA, 490.01.834.294.1, Belge 16

⁴¹BCA, 490.01.834.294.1, Belge 19

⁴²BCA, 490.01.956.701.1, Belge 23

⁴³BCA, 490.1.998.855.2, Belge 19

miktarı 3900 liradır ve bu paranın 2900 lirası ödenmiştir. Halkevine ayrılan tahsisat miktarı yıllara göre şöyledir:⁴⁴

TABLO 1: 1939-1941 Yılları Arasında Bayburt Halkevine Ait Tahsisatı Gösterir Liste					
Yıl	Hususi İdare Bütç. Ayrılan	Hususi İdare Bütç. Ödenen	Belediyeler Bütç. Ayrılan	Belediyeler Bütç. Ödenen	Toplam Ödenen
1939	600 lira	600 lira	850 lira	850 lira	1450 lira
1940	200 lira	200 lira	1300 lira	300 lira	500 lira
1941	750 lira	750 lira	200 lira	200lira	950 lira
Genel Toplam					2900 lira

1951 yılına gelindiğinde ise Bayburt Halkevi'ne herhangi bir maddi yardım ulaştırılmadığı, Halkevi başkanı Ramiz Sağkan'ın 22 Mayıs 1951 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği yazıdan anlaşılmaktadır. Ramiz Sağkan son bir buçuk yılda Halkevinin bütün masraflarını kendisinin karşıladığını, buna rağmen evin birikmiş borçları bulunduğunu ve yardım edilmemesi halinde kendisinin hacedileceğini söylemiştir.⁴⁵ Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi, CHP'nin maddi imkanlarının azalmasına sebep olmuş ve bu doğrultuda, tüm halkevleri gibi Bayburt Halkevi de ekonomik yönden sıkıntılı bir döneme girmiştir.

2.5. Bayburt Halkevi'nin Çalışma Kolları

Bayburt Halkevi açıldıktan sonra faaliyetlerini bünyesinde kurduğu şubeler marifetiyle gerçekleştirmiştir Bu şubeler, Dil ve Edebiyat, Ar, Gösterit, Spor, Sosyal Yardım, Kitapsaray ve Yayın kollarıdır. 1935 senesine ait çalışma planında Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin faaliyet göstermediği görülmektedir.⁴⁶ Ancak 1950 yılından itibaren okuma yazma kursları bu şube marifetiyle gerçekleştirilmiştir.⁴⁷ 1935 senesinde faaliyet gösteren kolların başkanları şunlardır: ⁴⁸

TABLO 2: 1935 Yılına ait Bayburt Halkevinde Görev Yapan İsimler

⁴⁴ BCA, 490.1.1496.98.1, Belge 9, BCA, 490.1.1496.98.1, Belge 7; BCA, 490.1.1496.98.1, Belge 6; BCA, 490.1.1496.98.1, Belge 5, BCA, 490.1.1496.98.1, Belge 20

⁴⁵ BCA, 490.1.1496.100.1, Belge 3.

⁴⁶ BCA, 490.1.985.817.2, Belge 68

⁴⁷ BCA, 490.1.1055.1050.4, Belge 8

⁴⁸ BCA, 490.1.985.817.2, Belge 68

Dil ve Edebiyat Kolu Başkanı	Ortaokul Direktörü M. Kemal
Ar Kolu Başkanı	Selahattin Bey
Gösterit Kolu Başkanı	Öğretmen Cemal Perker
Spor Kolu Başkanı	Zöhtü Temuçin
Sosyal Yardım Kolu Başkanı	Yakup Kefeli
Kitapsaray ve Yayın Kolu Başkanı	Öğretmen Hüseyin Sümer

Halkevi kollarının gerçekleştirdiği faaliyetler, farklı meslek gruplarından kimseleri bir araya getirmiş ve halkın ihtisas sahibi kimselerin bilgi ve tecrübelerinden yararlanmasını sağlamıştır. 1935 senesinde Bayburt Halkevi kollarının çalışmalarını yürüten kişi sayısı 51'dir. Bu kimselerin 7'si Öğretmen, 8'i tüccar, 35'i işçi, 1'i çiftçidir. Ayrıca bu kimselerin arasında kadın üye bulunmamaktadır.⁴⁹

2.5.1. Kol Faaliyetleri

1935 senesinde Bayburt Halkevi'nde gerçekleştirilen toplantıları, bu toplantıların sayısını ve katılan vatandaşların sayısını aşağıdaki tabloda gösterebiliriz.⁵⁰

TABLO 3: 1935 Yılına ait Bayburt Halkevinde Gerçekleştirilen Toplantı ve Etkinlikler		
Bayburt Halkevi	Toplantı Sayısı	Katılan Sayısı
Komite Toplantısı	14	42
Kol Toplantısı	29	249
Gösteri	12	1250
Konferans	9	950
Sinema Gösterimi	3	350
Kongre	2	128
Şölen	3	120
Bayram Kutlaması	2	350
Toplam	74	3239

⁴⁹BCA, 490.1.985.817.2, Belge 68

⁵⁰CHP Halkevlerinin 1935 Senesi Çalışma Raporları Hülasesi, Ulus Basımevi 1936,s.195; BCA, 490.1.985.817.2, Belge 70; BCA, 490.1.985.817.2, Belge 71

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Bayburt Halkevi, açılır açılmaz Bayburt Halkını kültür ve sanat etkinlikleriyle buluşturan bir merkez olmuş, bayram kutlamaları dâhil olmak üzere her alanda Bayburt halkının hayatının içerisinde kendine etkin bir yer bulmuştur.

Bayburt Halkevi'nin, Bayburt'ta düzenlenen milli merasimlerde ki rolüne dair önemli bir bilgiyi, Halkevi Başkanlığının 2Ağustos 1939 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine yolladığı telgrafta görebiliriz. Buna göre 24 Temmuz Lozan Günü töreni, Halkevi Bاندosu tarafından İstiklal Marşı ile açılmış ve hükümet hekimi Hasan Bulak'ın yaptığı konuşmanın ardından Halkevi Bاندosu bir kaç parça icra ederek töreni tamamlamıştır.⁵¹

2.5.1.1.Kitapsaray Kolu Faaliyetleri: Halkevi kütüphanesinin Bayburt halkının eğitim ve kültür faaliyetlerinde önemli bir yer tuttuğunu belirtmek gerekir. 1945 yılına gelindiğinde halkevi kütüphanesinde 29 tanesi eski harflerle yazılmış toplam 1418 adet kitap ve 3159 adet mecmua bulunmaktadır.⁵² 1940'lı yılların şartları ve Bayburt'un bu yıllardaki nüfusu göz önünde bulundurulduğunda Halkevinin donanımlı bir kütüphaneye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

2.5.1.2.Spor Kolunun Faaliyetleri: Spor kolunun, toplantıların yanı sıra kayak sporu ile ilgili de çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Bunun için gerekli olan aletler, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğünce gönderilmiştir. Başlangıçta ilgisizlikten metruk bir halde kaldığı anlaşılan bu takımlar, CHP merkezinden gelen ihtarın ardından kullanılmaya başlanmıştır.⁵³

2.5.1.3.Halk Dershaneleri ve Kurslar Kolunun Faaliyetleri: Bayburt Halkevinin giriştiği faaliyetler arasında şüphesiz en önemli olan okuma yazma kurslarının başlatılmasıdır. Okur-yazar oranı, tahsilli nüfusunu I. Dünya Savaşı ile başlayan ve Milli Mücadele'nin sonuna kadar devam eden uzun savaş yıllarında neredeyse tamamen kaybetmiş olan Türk Milleti'nin en büyük sıkıntılarında birisiydi. Türkiye Cumhuriyeti, Harf inkılâbından sonra açılan Millet Mektepleri ve Halkevlerinde başlatılan okuma yazma kursları marifetiyle bu sorunu çözmeye çalışmıştır. Bayburt Halkevi de 1950 senesinde okuma yazma kursunu Halk Dershaneleri ve Kurslar kolu bünyesinde başlatmıştır. CHP Genel Sekreterliği okuma-yazma kursu için, Gümüşhane il idaresi marifetiyle Bayburt Halkevi'ne 400 liralık bir ödenek ulaştırmıştır.⁵⁴ Okuma-yazma kursunun öğretmen ihtiyacı da Milli eğitim Müdürlüğü tarafından karşılanmıştır. Milli Eğitim

⁵¹BCA,490.1.979.796.1,Belge 41

⁵²BCA, 490.1.1046.1018.3,Belge 17

⁵³BCA, 490.1.998.855.2,Belge 21

⁵⁴BCA, 490.1.1055.1050.4,Belge 1, BCA, 490.1.1055.1050.4,Belge 4

Müdürlüğü, halkevinin açtığı kurs için öğretmen olarak Celal Güney, Mehmet Sevil ve Perihan Fırat'ı görevlendirmiştir.⁵⁵ Kurs çalışmalarının Mili Eğitim Bakanlığı teşkilatınca ve Parti müfettişlerince teftiş edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, kursa katılıp başarı gösterenlere belge verilmesi de kararlaştırılmıştır.

Bayburt Halkevinin, faaliyetleri sebebiyle zaman zaman CHP yönetimi tarafından eleştirildiği de görülmektedir. Özellikle, halkevi binası inşaatının, ayrılan 40 bin liralık ödeneye ve halktan toplanan 15 bin liralık yardıma rağmen vaktinde bitirilememesi, inşaat için gönderilen paradan bir sinema makinesi alınarak yönetmeliklere aykırı bir şekilde halka ücret karşılığında sinema gösterilmesi ve altı aylık çalışma planlarının partiye vaktinde gönderilmemesi, CHP idaresinin tepkisini çekmiş ve bu durumun düzeltilmesi konusunda halkevi idaresi uyarılmıştır.⁵⁶

3.Halkevlerinin Tasfiyesi ve Bayburt Halkevinin Durumu

II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya siyasetinde ortaya çıkan yeni dengeler, Türk siyasi hayatının da köklü bir şekilde değişmesine sebep olmuştur.⁵⁷ Özellikle, Demokrat Parti'nin kurulmasının ardından, CHP içinde yaşanan kan kaybı gizlenemez bir hal almıştır. Nitekim çok sayıda CHP üyesi istifa ederek Demokrat Parti saflarına katılmıştır. Bu yeni süreç, CHP kadar, CHP'nin bir kolu olan Halkevlerini de etkilemiştir. Halkevlerinin faaliyetlerine katılmanın CHP'yi güçlendireceğine inanan ve bu arada DP'ye geçen pek çok vatandaş, halkevlerinin etkinliklerinden uzaklaşmıştır. Bu durum, Halkevlerinin CHP'den bağımsız bir hale getirilmesi fikrini doğurduysa da bunu gerçekleştirmek mümkün olmamıştır. Hatta bu durum karşısında, Halkevlerinin kapıları CHP üyeleri dışındaki kimselere kapatılmıştır.⁵⁸ Cumhuriyet ve çağdaşlık ülküsünü millete yayma düşüncesiyle yola çıkmış olan halkevleri, bu süreçte parti merkezinin takındığı tutum sebebiyle siyaset üstü bir kurum haline gelmeyi başaramamıştır. Her ne kadar 1947 ve 1950 yıllarında gerçekleştirilen CHP kongrelerinde halkevlerinin partiden ayrılması tartışılmışsa da herhangi bir sonuç alınamamıştır. Demokrat Parti'nin 1950 yılında iktidara gelmesi ile birlikte halkevleri için sıkıntılı günlerde başlamıştır. DP, Halkevlerinin CHP'nin elinden çıkması için çeşitli girişimlerde bulunduyorsa da bunu başaramamıştır. CHP'nin artık iktidarda olmaması, halkevlerinin devletin kaynaklarına erişmesini engellemiş, halkevleri maddi ve manevi anlamda hareket edemez hale

⁵⁵BCA, 490.1.1055.1050.4,Belge 8

⁵⁶BCA, 490.1.998.855.2,Belge 20, BCA, 490.1.998.855.2,Belge 21

⁵⁷İsmail Efe, "NATO'ya Üyelik Sürecinde Türkiye- ABD İlişkileri ve Türk Kamuoyundaki Akisleri", History Studies, Cilt: 11, Sayı: 2, Yıl:2019, s. 605

⁵⁸Z. Arkan, agm., s.278

gelmişlerdir. Demokrat Partinin bu durum karşısındaki son hamlesi ise Halkevlerini kapatmak olmuştur. Nitekim 8 Ağustos 1951 tarihinde, Demokrat Parti grup başkan vekili Refik Şevket İnce, yedi milletvekili ile birlikte Halkevlerinin kapatılması ile ilgili kanun teklifini Meclise sunmuştur. TBMM, Halkevlerinin kapatılmasını kabul etmiş ve 11 Ağustos 1951 tarihinde Resmi gazetede yayınlanan 5850 sayılı kanun doğrultusunda Halkevleri kapatılmıştır.⁵⁹

Bayburt Halkevi, Demokrat Parti iktidarının iş başına gelmesiyle birlikte diğer halkevleri gibi faaliyet gerçekleştirme noktasında çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bayburt Halkevi'nin -daha önce de ifade edildiği gibi- 1951 yılında kirada olduğu ve kirasını ödeyemez bir duruma düştüğü bilinmektedir.⁶⁰ Bununla birlikte, CHP'nin 1950 yılından itibaren Bayburt Halkevine yeterli miktarda maddi yardımda bulunamadığı ve halkevi yönetiminin icra tehlikesiyle karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır.⁶¹ CHP ve DP'nin arasındaki sert rekabetin bir sonucu olarak hareket edemez hale gelen Bayburt Halkevi, memleket genelinde halkevlerinin kapatılmasının kararlaştırılması ile birlikte faaliyetlerine son vermiştir.

Sonuç

I. Dünya Savaşı ve İstiklal Mücadelesi yıllarında her yönden tükenmiş bir memleketin yeniden inşası ve yüzyılların ezilmişliği ile kendine güvenini kaybetmiş bir milletin tekrar diriltilmesi için başlatılmış olan yeni düzen çalışmaları, yeni Türk Devleti'ni ayağa kaldıracak milli bir ülkü haline getirilmişti. İşte, amacı Türk milletini muasır medeniyetler seviyesinin üstüne taşımak olan bu ülkü; memleketin en ücra köşelerine kadar Halkevleri sayesinde ulaştırılmıştır. Bir memleketin kalkınması ve modernleşmesi hususunda gereken her detayın düşünüldüğü bir proje olan Halkevleri, maddi ve fiziki bir takım imkânsızlıklar ile yeni düzen çalışmalarının kimi çevrelerce tam olarak kavranamaması sebebiyle istenen başarıya ulaşamamıştır. Ayrıca Türk siyasi hayatında ortaya çıkan değişiklikler ve buna bağlı gelişen iktidar- muhalefet kavgaları, Halkevlerinin yıpranmasına sebep olmuştur. Bu süreçte CHP'nin Halkevleri ile ilgili yaklaşımları ise Halkevlerinin siyaset üstü bir kurum haline gelmesini engellemiştir. Gerek evler üzerindeki hâkimiyetini kaybet istemeyen CHP'nin tutumu, gerekse bu kurumu kendi kontrolüne geçirmek isteyen DP'nin tavrı, aslında sadece Millete ait olması gereken halkevlerinin siyasi çekişmeler sebebiyle henüz görevini tamamlayamadan kapanmasına sebep olmuştur. Halkevlerinin bütün güzel

⁵⁹Pehlivan, agm.,s.143

⁶⁰Bayburt Halkevi'nin kendi binasına sahip olmasına rağmen, söz konusu dönemde neden kirada olduğuna dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

⁶¹BCA, 490.1.1496.100.1,Belge 3

planlamalara rağmen hedeflerine ulaşmadan kapanması, Türk Milleti için tartışmasız büyük bir kayıp olmuştur. Halkevlerinin kapanması ile birlikte Bayburt da gelişmesine katkı sağlayacak önemli bir eğitim ve kültür kurumundan mahrum kalmıştır.

Halkevlerinin kapatılmasının ardından mirasına sahip çıkılmaması bir başka üzücü meseledir. Bunun en bariz örneği Cumhuriyet Arşivinde Bayburt Halkevi ile ilgili kaynakların kıt olmasıdır. Bu durumdan, halkevi yazışmalarının ve tutanaklarının yeteri kadar muhafaza edilmediği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- BCA,490.01.65.247.2,Belge 2
BCA, 490.01.834.294.1,Belge 16, 19
BCA, 490.01.939.646.1,Belge 32
BCA, 490.01.956.701.1,Belge 23
BCA, 490.1.1046.1018.3,Belge 17
BCA, 490.1.1055.1050.4,Belge 1, 4, 8
BCA, 490.1.1496.100.1,Belge 3
BCA, 490.1.1496.98.1,Belge 5, 6, 7, 9, 20
BCA, 490.1.985.817.2,Belge 68, 70, 71
BCA, 490.1.998.855.2, Belge 17, 19, 20, 21

Tetkik Eserler ve Makaleler

- ARIKAN, Mustafa, Ahmet Deniz,“Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlakinin Tasfiyesi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 15, Güz 2004, Konya 2004, ss. 401-432.
- ARIKAN, Zeki, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi Atatürk Yolu VI/23*, Ankara 1999, ss. 261-281.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* (Bugünkü Dille), (Haz: Ali Sevim, İzzet Öztoprak, M. Akif Tural) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara 2006.
- AYDIN, Mesut, M. Korkud Aydın, *Türk İnkılabı Tarihi*, Azim Matbaası Ankara 2016.
- AYSAL, Necdet, “Yönetmel Alanda Değişimler ve Devrim Hareketlerine Karşı Gerici Tepkiler ‘Serbest Cumhuriyet Fırkası- Menemen Olayı.’”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 44, Yıl: 2009, s.s. 581-625
- CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, Ankara 1942.
- CHP Halkevlerinin 1935 Senesi Çalışma Raporları Hülasası, Ulus Basımevi 1936.
- ÇEÇEN, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 1990.
- ÇİLER, Yavuz, “Modern Milliyetçilik Kuramları Açısından 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fikir Akımları”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 10 Sayı:2, Yıl: 2015, s.s. 45-65.

- EFE, İsmail, “NATO’ya Üyelik Sürecinde Türkiye- ABD İlişkileri ve Türk Kamuoyundaki Akisleri”, *History Studies*, Cilt: 11, Sayı: 2, Yıl:2019.
- EROL, Muzaffer, “Halkevi Kütüphaneleri”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt: 14 Sayı, Yıl: 2000, s.s. 472-479, s. 474.
- HAYKIR, Yavuz, “Elazığ (Elaziz) Halkevi Yayınları ve Altan Dergisi”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 171, Yıl: 2007, s.s. 121-170.
- KODAL, Tahir, “Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 52, Yıl: 2014, s.s. 295- 314.
- OLGUN, Kenan, *Türkiye’de Halkevleri Gerçeği- Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri-*, İKSAD Publishing House, Ankara 2019.
- ÖZ, Eyüp, “1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin Türkiye’ye Sosyo- Ekonomik ve Siyasal Yansımaları.”, *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2/2, Yıl: 2019, s.s. 259-281.
- ÖZÜÇETİN, Yaşar, “Kırşehir Halkevi ve Faaliyetleri”, *Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 6, Sayı 11, Bahar 2010, Ankara 2010, ss. 113-130.
- PEHLİVANLI, Hamit, “Kırıkkale Halkevi (1942-1951)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* XXIV/70(Mart-2008), Ankara 2008, ss. 127-147.
- TOKSOY, Nurcan, *Halkevleri-Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak-*, Orion Yayınevi, Ankara 2007.

Sürelî Yayınlar

- Hakimiyet-i Millîye Gazetesi, 5 Şubat 1931; 25 Mart 1931.
- Cumhuriyet Gazetesi, 25 Mart 1931.
- Milliyet Gazetesi, 25 Mart 1931.
- Ulus Gazetesi, 21 Şubat 1935.
- Vakit Gazetesi, 25 Mart 1931.
- Zafer gazetesi, 23 Şubat 1935.